

Policentrizmus, nagyvárosi terek Magyarországon és világszerte

Pintér Tibor*

Abstract **Polycentrism, metropolitan spaces in Hungary and worldwide.**
The polycentrism and the networking of cities, more likely the formation of city networks at the same hierarchy level has attracted the attention of actors and legislatures of the European Union, this is the reason why the regional politics have taken steps in that direction in the past 10-15 years. The essence of the change of emphasis was that the regions, as next to or at the expense of subnational, in more cases as international border crossing regional entities, the concept of urban areas has appeared in political/legal documents. In my opinion its most important cause is that the conclusions drawn from economical researches clearly specified these areas as the motors of the economic growth. In this paper I am dealing with the connection between the economic growth and the role of regions.

Keywords polycentrism, European Union, regional politics, regional entities

Bevezetés

A magyar településszerkezetre is nagy hatást gyakorol az Európai Unió tagságunk. Mind a spontánnak nevezhető nemzetközi folyamatok, mind az EU-tagságból adódó – a jog- és értékközösségből fakadóan – „mesterséges” hatások arra sarkallják a szakértőket, politikusokat, hogy átgondolják hazánk településrendszerét.

A policentrizmus és a városok hálózatosodása, pontosabban a jobbára azonos hierarchiaszinten megfigyelhető városi hálózatok kialakulása fölkelte az uniós aktorok, jogalkotók figyelmét is, ez az oka annak, hogy az elmúlt 10-15 évben ebbe az irányba való elmozdulás történt a regionális politikában. Ennek a hangsúlyváltásnak a lényege, hogy a régiók mint szubnacionális, több esetben nemzethatárokat átlépő területi entitások mellett vagy azok kárára megjelent a politikai/jogi dokumentumokban a városi térségek fogalma is. Ennek egyik legfontosabb oka meglátásom szerint az volt, hogy a közgazdaságtudományi vizsgálatokból levont következtetések egyértelműen ezeket a tereket nevezték meg a gazdasági növekedés motorjaiként.

* PhD hallgató, Széchenyi István Egyetem, Kautz Gyula Gazdaságtudományi Kar
E-mail: pintert@sze.hu

Munkám ezt a kérdéskört tárgyalja. Először is rámutatok arra, hogy mely tényezők alapján nevezhetjük a városi térségeket a növekedés legfontosabb hordozóinak. Itt főleg a regionális gazdaságtan és a nemzetközi gazdaságtan eredményeire koncentrálok, noha egyéb területek képviselői is jutottak hasonló eredményre.

A második fejezetben azt fejtem ki, hogy Magyarországra vonatkozóan milyen esetleges forgatókönyvet tartanak elfogadhatónak a policentrizmus és az urbánus régiók erősítése szempontjából. Fontos kiemelni, hogy egy olyan erőteljesen monocentrikus ország esetében, mint amilyen hazánk, meg kell fogadni a policentrizmus kínálta lehetőségekre nagy hangsúlyt fektető tanácsait. Azt azonban kiemelem, hogy bizonyos alternatív gazdaságtani, filozófiai, etikai megfontolások erőteljesen cáfolják azt a tényt, hogy a fejlődés diadalmenete várható globális szinten a városi térségek megerősítésétől/megerősödésétől. Teszem ezt azért is, mert véleményem szerint csak akkor lehet egy – véleményem szerint hazánk szempontjából kiváló – fejlesztési elképzelés mellett a voksunkat letenni, ha józanul értékeljük az előnyöket és a hátrányokat. A világra való nyitottság kritériumának korunk tudományos értekezései – itthon és külföldön igaznak tűnik ez – azonban nem tesznek eleget. A dolgozat a szerző megítélése szerint még nem nevezhető kiérlelt munkának, a több nézőpontból való megvilágítást azonban prioritásként kezelte.

Anyag és módszer

A városi térségek gazdasági szerepéről és a policentrizmusról

A huszadik század második felében a korábbiakhoz képest gyakrabban kellett a nemzetállamok és a nemzetállami közösségek gazdaságpolitikáját megújítani, újragondolni. Az ipari forradalom idején és a kapitalizmus hajnalán is nagy szerep jutott a városoknak. A gazdasági erő, a kulturális tőke, az újabb életmódok hordozói a városok voltak. Amint csökkenni kezdett az államok gazdasági szerepvállalása, a globális térben lejátszódó gazdasági akciók száma megnőtt, a régiók és a szupranacionális szervezetek, integrációk lassan egyazon szintre kerültek a jó ideje „klasszikusnak” számító nemzetállami kormányokkal (Lengyel–Rechnitzer 2004).

Ilyen módon nem csodálkozhatunk azon, hogy a városi térségek iránti érdeklődés megnőtt, a gazdasági teljesítmény hordozói itt koncentrálnak a kutatások alapján (Malecki 2002). Nemcsak a gazdasági növekedését generáló tényezők nagyfokú koncentrációja, hanem egyéb faktorok sűrűsödése is megtalálható ezekben a régiókban a tudományos főáram szerint:

- a gazdasági agglomerációkból fakadó klasszikus közgazdaságtani, mérhető előnyök;
- a hallgatólagos tudás hasznosítását segítő atmoszféra;
- innovatív, főleg a technológiai fejlődést segítő környezet, milió;
- nagyobb hajlandóság az alternatív energiahasznosítási módok kifejlesztésére, alkalmazására;
- az emberi önmegvalósításra – Maslow után – alkalmas biztosító tényezők;
- nemzetközi, magas „korszerűségi koefficiensű”¹ humántőke;
- az újfajta, klaszteralapú gazdasági fejlődés kulcstényezői;

¹ José Ortega y Gasset korszerűtlenségi koefficiens kifejezésének kifordítása, nem az eredeti forrásból, hanem Hamvas Bélának az irodalomjegyzékben található művéből származtattam ezt a fogalmat.

- az épített környezet innovatív megoldásai.

A sort lehetne folytatni, azt azonban ebből is láthatjuk, hogy meghatározó tényezőkről, rendkívül meggyőző elemekről van szó. Minden írás kiemeli azt is, hogy az urbánus tereknek több csoportja figyelhető meg, egy bizonyos szintet túllépve azonban urbanizációs hátrányok is megjelenhetnek, amelyek közül nem mindet tudják még mérsékelni a tudomány és a technika mai fejlettségi szintjén. A környezet nagyobb fokú igénybevétele jellemző ezekre a területekre, mindemellett bízató eredmények is születnek a metropolisztérségekben ezek kezelésére. A szociális jellegű ellentétek, különbségek szintén megjelenhetnek, erre a nyugati országokban nehezebbnek tűnik a megoldás megtalálása.

Mindeközben az ázsiai metropoliszok kulturális sajátosságaiknak² megfelelően kezdenek fejlődni, arra utal legalábbis, hogy megkülönböztetik a világvárosokat a „nagyszerű városoktól”.³ Az ilyen városok sajátjai Ng és Hills 2003-as tanulmánya alapján a következők:

- Partnerségi viszony a társadalmi rendszer összes szereplőjével – nyilván csoportokra utal a mű.
- A fenntartható globális és lokális fejlődés alapjául szolgáló keretrendszer megalapozása.
- A gazdasági erőforrásokon túl az emberi, kulturális, társadalmi és környezeti tőkében való gazdagság.

Ezek a tulajdonságok és célok nagyon hasonlóak ahhoz, amit az EU-ban is fontosnak tartanak a jövőre való tekintettel. A gazdaságon túli értékek megítélése – főleg a számszerűsített gazdasági mutatókon túli megnyilvánulásukban való erős hit – azonban más formát ölt Ázsiában, nagyobb jelentőséget tulajdonítanak neki, mindez azonban a gazdasági tettekben még nem érhető tetten.

A policentrizmus kifejezés arra utal, hogy egy adott területi entitásban a túlzottan erőteljes központ szerepét gyengíteni, szerencsésebb esetben ellensúlyozni szükséges, többközpontú térszerkezet kialakítása a cél. Egy ilyen kívánatos állapot létrehozására a dekoncentráció helyett a decentralizáció a megfelelő módszer. Az előbbi koncepció ugyanis csak látszólagos – főleg a központtól való anyagi függőségben rekedt – „funkció- és tevékenységelosztást” jelent, utóbbi viszont ténylegest. A globalizáció (vagy glocalizáció) pedig a változások ütemének gyorsulásával jár, ebben a környezetben az önálló döntésekre képes területek lehetnek képesek a tartós túlélésre.

A policentrikus városi struktúra kialakítása a térbeli egyensúly és kiegyenlítődé irányába hathat. Emellett erősítheti az urbánus térségek versenyképességét, újfajta hálózatok kialakulását hozhatja magával, megelőzheti a „rurális exodust”,⁴ valamint megakadályozhatja a városok túlterjeszkedését (Waterhout-Meijers-Zonneveld 2003).

Más szavakkal megfogalmazva: „*A policentrizmus az Unió viszonylag új (15 éves) normatív területpolitikai irányelve. Azon a csakis részben bizonyított előfeltevésen alapul, hogy a policentrikus térszerkezet „hatékonyabb, méltányosabb és fenntarthatóbb” mint a monocentrikus. Megvalósításával azt szeretnék elérni, hogy sokkal kiegyenlítettebb térszerkezet jöjjön létre, a dinamikus központok húzó erejére támasz-*

² Kérdés persze, hogy nem arról az ellentmondásos jelenségről van-e szó, hogy csak szóban állnak ki az „ázsiai értékek” mellett a délkelet-ázsiai nagyvárosokban, országokban, a tettek azonban nem erről tanúskodnak. Erre az összetett problémára hívja föl például figyelmünket Amartya Sen.

³ A great city angol megnevezésre utalok ezzel.

⁴ A kifejezést a Waterhout-Meijers-Zonneveld szerzőhármas alkotta meg.

kodva bevonják a perifériákat a fejlődésbe, ezáltal elősegítsék a területi kohéziót.” (Faragó 2008, 29).

Mindezek alapján érthető, hogy az Európai Unió egyik legfontosabb gazdaság-politikai irányvonalának tekinti a városi térségek megerősítését. A településhálózat jövőbeli alakulását a jelenlegi trendek figyelembevételével a nagyvárosok további erősödése, funkcióinak szélesedése, a középvárosok és egyes kisvárosok helyzetének stabilizálódása, valamint kistérségi szerepköreinek bővülése jellemzi. Ahol a város nem képes a hálózatot erősebbé tenni, saját szerkezetének átrendezésével, stabilizálásával kell foglalkoznia az intézményei, szolgáltatásai lassú lépülése mellett. A verseny és az európai hálózatba való minél teljesebb integrálódás a nagyvárosokra lesz jellemző szerte az EU-ban, ezek lesznek a hálózat alapvető formálói, és egyben a regionális struktúra alakítói. A vidéki térségek és a vidéki települések integrációja és együttműködése a településhálózat vertikális és horizontális rendszerében sajátos lehet. *„A vidékies mint a településhálózati együttműködésben résztvevő egységeket – a legtermészetesebb módon a „városok vidékének” tekinthetjük”* (Csóka–Tipold 2008, 3).

Az Európai Unió területi menetrendjében a területfejlesztésért felelős miniszterek informális találkozásán elfogadott Területi Agenda célja meghatározni azokat a feladatokat és prioritásokat, melyek a Lisszaboni Stratégia végrehajtásához, és a területi kohézió megteremtéséhez szükségesek (Csóka–Tipold 2008).

Eredmény és értékelés

Magyarország térszerkezete policentrikus alapokon

Magyarország számára is fontos a gazdasági teljesítmény javítása, a felzárkózás elindítása, a globális válság tűrhető kezelése. A településszerkezetünk erősségeit és gyengeségeit elemző szakértői írásoknak se szeri se száma, a megállapításokat kevéssé fogadják meg a politikai elit tagjai.

Az említett külső szabályozói környezet is nyomást gyakorol a döntéshozókra, talán reményteljesebb jövő elé nézünk bizonyos tekintetben, ha a nyomás hatására meghallgattatnak a szakértői érvek. A *Lipcsei Charta a fenntartható európai városokról* vagy a *Területi Agenda 2020 című iránymutatás* az endogén erőforrásokra alapozott, a rurális és urbánus térségek harmonikus és egymással összekapcsolódó, kölcsönös viszonyt ápoló, policentrikus településrendszer kialakítását célozzák meg. A Területi Agenda 2020 elnevezésű dokumentum fontosnak tartja, hogy a globális válsághalmazra⁵ megfontolt európai válaszok szülessenek, az Európai Unió fejlődését előmozdítandó hat területi prioritást neveztek meg az alkotók. A Lipcsei Charta szerint pedig: *„Nemzeti szinten a kormányzati szerveknek egyértelműen fel kell ismerniük a városok jelentőségét a nemzeti, regionális és helyi célok megvalósításában, illetve politikáik városokra gyakorolt hatását.”* (Brenner 2007 o. n.).

Rechnitzer János rámutat arra, hogy a magyar településhálózat sajátossága, hogy a főváros a vonzáskörzetével együtt közel 2,8–3,0 millió fő számára nyújt gazdasági és közösségi szolgáltatásokat, egyben folyamatosan növeli térbeli befolyását. Ily módon tartósan számolhatunk azzal, hogy Budapest és agglomerációja a hazai térszerkezet súlypontja marad, erősen vonzza hosszabb távon is az innovatív munkaerőt, koncentrálna a fejlett gazdasági tényezőket, a magas színvonalú intézményeket és

⁵ Morális, klimatikus, gazdasági...

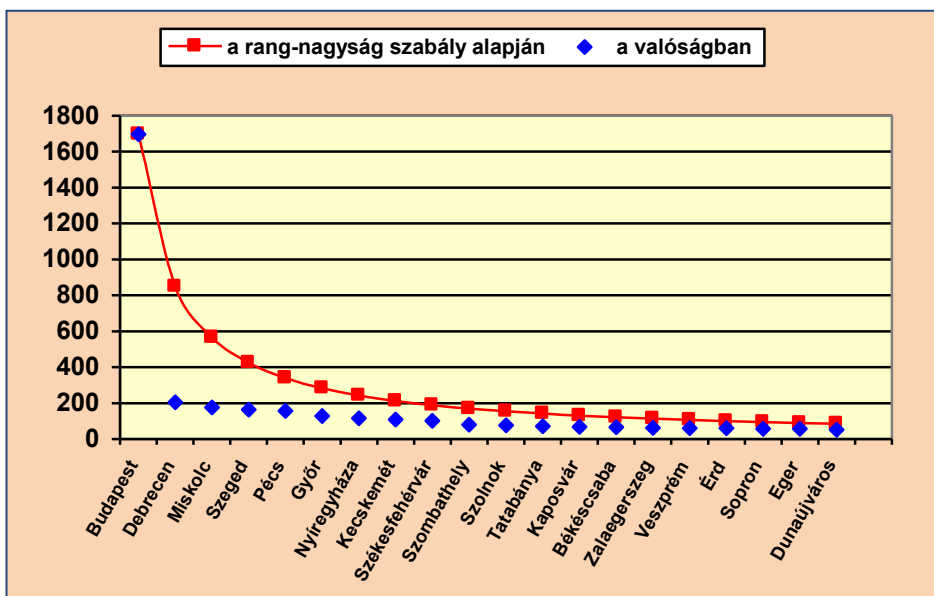
szolgáltatásokat. Térbeli hatása az azt erősítő centrális közlekedési hálózat révén folyamatosan bővül (Rechnitzer 2008).

Ezek alapján a policentrikus magyar városszerkezet a következők szerint képzelhető el (Faragó 2006, Faragó 2008, Rechnitzer 2008, Salamin–Radvánszki–Nagy 2008, Sütő 2008):

- Legalább öt regionális karéjközpont (Miskolc, Debrecen, Szeged, Pécs, Győr) megerősítése funkcionális-pénzügyi decentralizációval.
- A decentralizált térszerkezet központjai körüli rurális jellegű terek fölzárkózása, új munkarendbe való bevonása.
- Határokon átnyúló együttműködésekkel a nemzetközi erőterben való sikeres részvétel.
- A főváros és esetlegesen bizonyos egyetemi városok innovációs kapacitásainak erősítése.
- A leszakadó térségek kiürülésének legalábbis megállítása.
- Rugalmas hálózatok kialakulása.

Mindezek biztató forgatókönyvet tárnak elénk, azonban egyik politikai erő sem áll ki mellettük a tetteket tekintve, ennek minden bizonnyal a politikai egzsztenciával összefüggésbe hozható okai vannak (Faragó 2007). Részben pedig policentrikus stratégiával orvosolni lehetne azt a problémát, amelyet a következő ábra illusztrál. Ebben a piros vonal jelzi azt a kívánatos állapotot, amely a lakosság szám alapján optimális településszerkezetet jelenthetne, míg a kék pontok a valós értékeket mutatják.

1. ábra • Magyarország legnagyobb városainak lakossága 2005-ben (1000 fő)

Forrás: Faragó 2007, 15.

Elsőrendű területpolitikai feladatnak tartom a policentrikus városszerkezet kialakítását Magyarországon, mert ezáltal több problémaforrás is kikapcsolható lenne, melyek az utóbbi évtizedek során föl-fölmerültek a fejlettséget vizsgálva. Főleg akkor

lehetünk bizakodók, hogyha látjuk, vannak olyan mértéktartó fölfogások, amelyek elismerik, hogy erőteljes kölcsönhatások vannak a város és régiója között, nem feltétlenül a város hívja életre régióját, inkább szimbiózisban vannak, az ontológiai alap pedig csaknem biztosan a vidéké, hiszen azok jelentek meg hamarabb.

A következő gondolat a mai közgazdasági alapú területi gondolkodás bölcs szintézise: „*A városnak van vidéke és a vidéknek van városa. Nem lehet elválasztani a város nyújtotta funkciókat (pl. igazgatás, közszolgáltatások kínálata) a vidéktől, a vidék számára ezek szükségesek. Ugyanakkor a vidék is nyújt olyan javakat és erőforrásokat, amelyek nélkül a városi funkciók nem működhetnek (pl. munkaerő, élelmiszer, szolgáltatások, kapcsolódó vagy kiegészítő gazdasági funkciók)*” (Rechnitzer–Smahó 2011, 105). A magam részéről ezt a hozzáállást tatom követendőnek, nem támogatom a városnak a vidéke fölé való éles helyezését.

Paradigmaváltás-e a policentrikus települési szerkezet gondolata?

A tudományelmélet és a filozófia foglalkozik a paradigmaticus változásokkal. Mielőtt a policentrizmusról mint esetleges új paradigmáról írnék, fontosnak tartom a fogalom tisztázását.

A paradigma szó tudományt rendszerező, tudományelméleti értelméről sok vita zajlott és zajlik. Thomas Kuhn 1962-ben megjelent könyvében hívta fel rendszeresen a figyelmet arra a jelenségre, hogy bizonyos korokban a tudósok más és más képet alkotnak a világ jelenségeiről, ez merőben más tudományos rendszerek kidolgozásához vezethet. Kuhn első megközelítésében a paradigmaváltások lépcsőzetesen, forradalomszerűen zajlanak le, ezt követően sokan finomítottak ezen az állásponton, a mai tudományos alapállás szerint elfogadhatóbb az, hogy folyamatosan változó világunk folyamatosan változó tudományos rendszereket is szül, ilyen módon az időben egymáshoz közelebbi nézetek csak árnyalatnyi különbségeket hordanak magukban, egymástól (időben és térben) távolabb állók pedig nehezebben vehetőek össze (Faragó 2005, 47).

A paradigma jelentéséről viszont pár szót még ejtenem kell. Főleg azért, mert az ember számára nehéznek tűnik olyan fogalmakkal dolgozni, amelyeknek a jelentéséről saját maga nem rendelkezik egy viszonylag kiforrott képpel. A témában általam elolvasott művek (Kuhn 1984, Kornai 1999, Somogyi 2002, Faragó 2005) alapján a saját „paradigma-elképzelésem” a következőképpen tudom körülírni: hasonló filozófiai, filozófiai-antropológia bázison nyugvó; hasonló társadalmi-politikai értékalappal rendelkező; többé-kevésbé hasonló módszertant alkalmazó; csaknem azonos fogalmi apparátussal dolgozó; a tudományos eredményekben megmutakozó előrelépést értékesnek tartó; szinte azonos jövőképet, holisztikus végcélt kívánatosnak tartó emberek (fizikai-szociológiai-virtuális...) közösségének alapállása.

A fenti elképzelésben a tudományos előrelépést fontosnak tartó kifejezés alatt azt értem, hogy a paradigma képviselői a tudományos bizonyítási módszerek⁶ apparátusát tartják nézetrendszerük megváltoztatási eszközéül. Mint ilyen, a felvilágosodás utáni időszak tudományos vizsgálódásainak korában tudok elsősorban paradigmákban gondolkodni. A keleti bölcselők értelmezésében ugyanis valamiféle szabad asszociáció⁷ útján, metafizikai erőkbe vetett hitek által vélik megismerni a világot. Éppen ezért, őket közvetetten és átmenetileg a vizsgálatból kizárandó tettem az előbbi kikö-

⁶ Ezek az európai felvilágosodás gondolkodóinak nézetei szerint elfogadható eljárások.

⁷ Meditatív állapotnak is nevezhetjük.

tést a „paradigma-elképzelésben”. Világos, hogy a különböző vallási-metafizikai irányzatok elkülönítése egyébként szintén paradigmaticus kategorizálás eredménye, ennek ellenére tartom magamat a fenti kijelentéshez.

A holisztikus végcél akár jövőképek is fölfogható. Gyakorlati értelemben, abban az esetben nem szoktam más paradigmának tekinteni egy alternatív irányzatot, amikor – bár forradalmian újnak tűnő megközelítést, világgépet vélünk felvillanni a gondolatok mögött – a végcélját tekintve nem különbözik a többiektől. A végcélokat aszerint szoktam megkülönböztetni, hogy az idealista-e avagy materialista, számszerűsítésben gondolkodik-e vagy nem, de legtöbbször (a közgazdaságtani irányzatok esetén) az is megteszi, hogy konkrétan milyen indikátorokban látják a tudósok a „fejlődést”.

Az emberi megismerő folyamat filozófusok, természettudósok által meghatározott korlátjain túl a kutatóintézeteknek a politikai irányzatoktól, rendszerektől, a finanszírozójuktól való erőteljes anyagi függősége, befolyásoltsága növelheti az ismeretterroztítást (Somogyi 2010).

Mindezek után azt gondolom, hogy például a regionális tudományban, regionális politikában történő irányváltás, amelyik a leszakadó régiók támogatása helyett a nagyvárosi térségekre való koncentrálásban vagy kizárólag a policentrizmusban látja a gazdaság dinamizálásának, vagy akár fennköltebb célok, például az egyéni önmegvalósítás elérésének lehetőségét, egy igencsak megfontolandó, értékes váltást jelent a tudományban. Azt nem tudom róla azonban kijelenteni, hogy paradigmaváltás lenne, mert a végcél, a makrogazdasági – még ha korrigáltak is – mutatókban megmutatókozó növekedésben látják az egyetemes fejlődés irányát, más-más etikai háttérbe burkolva, így azt nézőpontváltásnak, esetleg hangsúlyváltásnak lehetne nevezni.

Azt azonban az irányvonal gyengeségének tartom, hogy ha csak áttételesen is, de egyfajta – manapság kizárólagosnak vélt – gazdasági felfogásnak hátteret nyújtó gazdaságfejlődési elképzeléssel foglalkozik, amit a neoklasszikusnak nevezett irányzat képvisel. Ennek egyik legfontosabb ismertetőjegye pontosan az, hogy az oly sokszor – megítélésem szerint jobbra jogosan – kárhoztatott GDP-t⁸ tekintik szinte kizárólagosan a fejlettségi szint kifejezőjének. Véleményem szerint a GDP a nagyipar által generált gazdasági növekedés és az ezzel összefüggésben lévő fizikai infrastrukturális beruházásokban észlelhető hihetetlen mértékű fejlődés megragadására szolgáló jó mutatóként.

Mindeközben az örökké változó természet változási ütemét is minden bizonnyal sikerült hektikusabbá tennie ennek a szemléletnek.⁹ Nem kívánom jelen sorokban a nagyon gyakran emlegetett hátrányait felsorolni az SNA mutatócsaládnak, erről már sokan sokat írtak, főleg az ökológiai gazdaságtan művelői. Ezen túlmenően arra hívnám föl a figyelmet, hogy az emberi természetben és az emberi egészségben is jelentős károkat okozott a mutatócsaláddal kart karba öltve járó szemlélet. Elég csak a kifejezetten az iparosodott társadalmakra jellemző betegségekkel foglalkozó terjedelmes irodalomra utalnunk (Robbins 2006).

Az közgazdaságtani gondolkodásmóddal és módszerrel szembeni aggályokat kiválóan fejezi ki a Szentés Tamástól vett idézet: „*Ami még mindig meglehetősen hiányzik, vagy legalábbis ritkaságszámba megy nemcsak a közgazdaságtan, hanem más társadalomtudományi ágazatok, sőt a fejlődés-gazdaságtan területén is, az egy*

⁸ Erről bővebben olvashatunk például Zsolnai Lászlónak 2001-es könyvében, mely az irodalomjegyzékben szerepel.

⁹ Nem is csoda ez, hiszen egyfajta természetes elidegenedési folyamatot leíró mutatóként is föl lehet fogni a GDP-t

olyan, valóban holisztikus szemléletmód alkalmazása, amely a „részek” vizsgálatát mindenkor az „egésznek” és a részek közötti kölcsönhatásoknak az összefüggéseibe helyezi, vagyis sem az emberi társadalom fejlődését nem választja el a természet és annak előbbi által is befolyásolt változásaitól, sem pedig az egyes nemzetek, országok fejlődését a világtársadalom és a világgazdaság fejlődésétől és azon belüli kölcsönhatásoktól” (Szentés 2011, 27).

Ráadásul a magas hozzáadott értéket képviselő technológiai-infokommunikációs irányra való koncentrációt igencsak előtérbe helyezi a regionális tudományok főleg az üzleti tudományi irányzata (Lengyel 2010, Porter 2003) Mindeközben a közgazdaságtan mindmostanáig adós az értékmeghatározás megbízható módszerével is. A vállalati árbevételi szerkezetben elfoglalt súly még nem jelentheti a tényleges értéket is, akkor sem, ha a piacok adták érte azt az árat. Minden bizonnyal a globális gazdasági válság(ok)nak a háttérében is hasonló okok állhatnak, bizonyos értelemben szükséges lehet a piacok fegyelmezése. Mindezt nemzetállami szinten már nem lehet megtenni, ezért tartanám kívánatosnak az EU-tagok egyetértését a válságkezelés tekintetében is, hiszen pontosan a pénzügyi piacok „túlhatalmának” csökkenéséről lenne szó.

A paradigmáról és a gazdasági fejlődésről írt fenti gondolatok azonban hangsúlyosan a globális folyamatokra vonatkoznak. Véleményem szerint Magyarország nincs olyan gazdasági fejlettségi szinten, amely miatt ne kellene a decentralizáció receptjét elolvasnunk, értelmeznünk, saját endogén erőforrásaink – hozzávalóink – alapján pedig egy izletes fogást elkészítenünk, kiváltképp úgy, ha ez tisztább és környezettudatosabb, a térségével erősebb kölcsönhatásban álló városokat hívna életre. Azt gondolom, hogy hazánknak olyan – általam sikeresnek tartott, és Magyarország nagyságrendű országokat – kellene példaképként kezelnie, mint például Ausztria, Szlovénia, Dánia. Ezekben az államokban erősebb a decentralizáció, mint nálunk, van becsülete a kor kívánalmainak megfelelő vidéknek. Az ilyen vidék sajátja megítélés szerint az, hogy minőségi élelmiszert állít elő, alternatív fizikai energiaforrások hordozója (főleg biomassza potenciál) és rekreációs¹⁰ térként is jól funkcionál, valamint a hagyományos európai, keresztény és pogány értékrend cseréptörédekei is fellelhetők benne.

Azt viszont károsnak tartanám, ha csakis a városi fejlődés igényeinek alárendelt területekként kezelnénk a rurális tereinket, mivel ezzel egyirányú utcába terelnénk a folyamatokat. Magyarországnak egy ilyen út bejárására lenne lehetősége, hiszen bizonyosodik, hogy a szocializmusban üldözött, ám viszonylagos érintetlenségét talán éppen emiatt is megőrzött állatai (szürkemarka, rackajuh, mangalica), bizonyos – hasonló előtörténettel rendelkező – gyümölcsfajtái, borvidékei talán magas minőségű, egészséget szolgáló termények alapanyagai lehetnek. Mindezen esélyeinket csak növelheti a biomassza potenciálunk az energianyerésben, mely jelentősnek mondható (Bohoczky 2008).

Ehhez a mai magyar vidéket erőteljesen át kell alakítani, mert lesújtó a kép, egyes esetekben menteni sem érdemes. Mindezeket a jelenségeket szemügyre véve persze föl kell fedeznünk az útfüggőség jelentőségét, mert például a szocializmus korának vidékkel kapcsolatos gondolkodásmódjából és tetteiből is fakad az, hogy a tudásalapú posztmodern társadalomhoz még nem (a modernhez sem), a mezőgazdasági,

¹⁰ Megjegyzem, hogy rekreációra – jelen esetben önmagunk újraalkotására – „dekreált” lepusztult állapotban van szükség. Amennyiben ez a párhuzam csak kevés igazságtartalommal bír, már akkor elgondolkodtató jelenségről van szó.

természetközeli tevékenységhez már nem értenek a falusi emberek közül sokan. Ez előrevetíti a vidék megújításán fáradozók feladatának nehézségét. Nem szabad persze a szocialista örökséget sem elfelednünk, egyes elemeire értéként kell tekintenünk.

Következtetések

A policentrikus településszerkezet kialakítása elsődrendű feladatnak tekinthető a hazai szakértők többsége szerint. Mindezt az Európai Unió is támogatja, elérendő célnak tartja. A regionális tudományok művelői évtizedek óta hangsúlyozzák mindezt hazai és nemzetközi téren egyaránt. Sajnos mindmostanáig csak részben hallgattattak meg ezek a vélemények.

Meglátásom szerint elengedhetetlen egy ilyen jellegű átalakítás elindítása Magyarországon, főleg úgy, hogy vannak sikeres külföldi példák is. Indokolja ezt főleg az ország alacsony gazdasági fejlettségi szintje. Megjegyzem, hogy az emberek „jóléte” és a gazdasági fejlettségi szint között egy bizonyos szintig pozitív korrelációt mutattak ki, majd ezt követően negatívát. Ez a határ 20 000 dollár/fő környékén mozog.

A nagyvárosi terek globális szintű erőteljes szaporodását viszont bizonyos tekintetben aggódom figyelhetjük. Mindezen térségek a hagyományos gazdasági fejlettségi mutatókat tekintve a fejlődés hordozói, ennek ellenére meg kellene fontolnunk a fejlődésről vallott nézeteink megváltoztatását, mert környezeti, egészségügyi és lelki válságok sora származhat a folyamatokból. Mindezek közül véleményem szerint pontosan a környezeti ártalmakat lehet a legkönnyebben orvosolni, a technikai fejlődést és kreativitást segítségül hívva. A másik kettő problémakör viszont nehezen megoldható, véleményem szerint a technikai fejlődés gát nélküli továbbengedése éppen a harmadik területen okozhat maradandó károkat. Mindezek fényében azt is mérlegelnünk kell, hogy mely területek lehetnek azok, amelyek – a tudományos vizsgálatok szerint is – a lelki fejlődés szempontjából meghatározó tradicionális értékeket bizonyos fokig még őrzik. Ezeket a gazdasági és tudományos-technikai haladás vívmányaival ötvözve tényleges fejlődést lehetne elérni.

Irodalomjegyzék

- Csóka J. –Tipold F. (2008):** A településhálózat-fejlesztés országos tervezésének keretei. *Falu Város Régió*, 3. Településhálózat-fejlesztés, 51–64. o.
- Faragó László (2005):** *A jövőalkotás társadalomtechnikája*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs.
- Faragó László (2006):** A városokra alapozott területpolitika koncepcionális megalkotása. *Tér és Társadalom*, 2. 83–102. o.
- Faragó László (2008):** A funkcionális városi térségekre alapozott településhálózat-fejlesztés normatív koncepciója. *Falu Város Régió*, 3. Településhálózat-fejlesztés, 27–31. o.
- Hamvas Béla (1983):** *A világválság*. Magvető Könyvkiadó, Budapest.
- Kornai János (1999):** A rendszerparadigma. *Közgazdasági Szemle*, 7. 585–599. o.
- Kuhn, Thomas S. (1984):** *A tudományos forradalmak szerkezete*. Gondolat Könyvkiadó, Budapest.
- Lengyel Imre (2010):** *Regionális gazdaságfejlesztés. Versenyképesség, klaszterek és alulról szerveződő stratégiák*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

- Lengyel I. – Rechnitzer J. (2004):** *Regionális gazdaságtan*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs.
- Malecki, Edward J. (2002):** Hard and Soft Networks for Urban Competitiveness. *Urban Studies*, 5-6. 929-945. o.
- Porter, Michael E. (2003):** The Economic Performance of Regions. *Regional Studies*, 6-7. 549-578. o.
- Rechnitzer János (2008):** Modellek a településhálózat lehetséges fejlesztési irányira. *Falu Város Régió*, 3. Településhálózat-fejlesztés, 43-50. o.
- Rechnitzer J. – Smahó M. (2011):** *Területi politika*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Robbins, John (2006):** *Százévesen egészségben. Matuzsálemi kor kivételes életerő – a titok nyitja a tudomány tükrében*. Partvonal Könyvkiadó, Budapest.
- Salamín G. – Radvánszki Á. – Nagy A. (2008):** A magyar településhálózat helyzete. *Falu Város Régió*, 3. Településhálózat-fejlesztés, 6-26. o.
- Sen, Amartya (2003):** *A fejlődés mint szabadság*. Európa Könyvkiadó, Budapest.
- Somlyódyné Pfeil E. (2006):** A nemzetállami várospolitikák és az Európai Unió policentrizmus koncepciója. *Tér és Társadalom* 4. 31–47. o.
- Somogyi Ferenc (2002):** *Metaökonómia*. Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár.
- Sütő Attila (2008):** Város és vidéke rendszerek és típusaik Magyarországon. *Falu Város Régió*, 3., 51–64.
- Szentes Tamás (2011):** *Fejlesztés-gazdaságtan*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Tosics Iván (2008):** Nagyvárosi kormányzás: város és környéke együttműködése. Külföldi példák és hazai relevancia. *Tér és Társadalom* 1. 3–26. o.
- Waterhout J. – Meijers K. – Zonneveld R. (2003):** *The Application of Polycentricity in Spatial Development Policies in Europe: One Concept Serving Multiple Objectives*. Eura-Eurocities Konferencia, Budapest.
- Zsolnai László (2001):** *Ökológia, gazdaság, etika*. Helikon Kiadó, Budapest.

Egyéb dokumentumok

- Bohoczky Ferenc (2008):** Megújuló energiaforrások jövője Magyarországon. <http://www.mee.hu/files/images/3/Bohoczky.pdf> (Letöltve: 2012. 01. 06.)
- Brenner János (2007):** *Lipcsei Charta a fenntartható európai városokról*. <http://epiteszforum.hu/node/5679> (Letöltve: 2011. 11. 22.)
- Faragó László (2007):** Városrégiók. Előadásvázlat, elérhető az interneten: www.rkk.hu/dl/rendezvenyek/regiokfeluton/Farago.ppt (Letöltve: 2012. 01. 03)
- Ng, M. K. – Hills, P. (2003):** *World cities or great cities? A comparative studies of five Asian metropolises*. <http://www.usak.org.tr/istanbul/files/metropolis.pdf> (Letöltve: 2011. 11. 13.)
- Somogyi Ferenc (2010):** *A közgazdaságtan időszerű módszertani kérdései*. <http://www.sze.hu/fk/kozgazd/K%F6z-Gazd%E1lkod%E1s.pdf> (Letöltve: 2011. 10. 24.)
- Leipzig Charter on Sustainable European Cities – Lipcsei Charta a fenntartható európai városokról*. 2007. http://www.qec-eran.org/documents/errn/Leipzig_Charter_on_Sustainable_European_Cities_Draft_March_2007.pdf (Letöltve: 2011. 11. 05.)
- Territorial Agenda of the European Union 2020 – Az Európai Unió területi agendája 2020-ig*. 2011. <http://www.eu2011.hu/files/bveu/documents/TA2020.pdf> (Letöltve: 2011. 11. 27.)